

NOUA VERSIUNE ROMANEASCĂ NEOTESTAMENTARĂ. MARGINALII

Preot prof. univ. dr. Vasile Muntean

NEW ROMANIAN VERSION OF NEW TESTAMENT. COMMENTS

Abstract: In this article I will refer to the New Testament, provided with preliminary data, contained in the Bible printed with the blessing of His Beatitude Patriarch Daniel and with the approval of the Holy Synod, in Bucharest in 2019, to the transposition into Romanian of the sacred text, which we all want impeccably linguistically.

Keywords: New Testament, Bible, holy synod

În articolul de față mă voi referi la Noul Testament, prevăzut cu date preliminare, cuprins în Biblia tipărită cu binecuvântarea P. F. Patriarh Daniel și cu aprobarea Sf. Sinod, la București în 2019 (pag. 1201 și urmat.). Voi căuta să formulez mai multe sugestii, chiar și unele îndreptări cu privire la transpunerea în limba română a textului sacru, pe care cu toții îl dorim ireproșabil sub aspect lingvistic.

Proorocul (Matei 1, 22 *et alibi*) nu se scrie cu doi *o*, ci numai cu unul¹. Evident, s-ar putea face uz și mai mult de apelativul *profet*. Cât despre expresia „săraci cu duhul” (Matei 5, 3), ea este explicată în dicționarele de la noi în această manieră: inși *fără inteligență, proști*². S-ar cuveni – pentru eleganța limbii – a se adopta termenul *smeriți* ce îl găsim bunăoară în erminia Sf. Ioan Hrisostom³; e vorba aici de o traducere interpretativă, care s-a aplicat anterior și în cazul Dreptului Iosif, privit exclusiv ca „logodnic” al Fecioarei Maria⁴.

Locuțiunea „spre ființă” din Rugăciunea domnească (Matei 6, 11) trebuie înlocuită cu *cea de toate zilele*, aceasta fiind tâlcuirea corectă, în concordanță

¹ I. D. Negrescu, *Limba slavă veche*, București 1961, p. 395. Abrevieri folosite: **Matei** = Evanghelia după Matei, **Marcu** = Evanghelia după Marcu, **Luca** = Evanghelia după Luca, **Ioan** = Evanghelia după Ioan, **Fapte** = Faptele Apostolilor, **Rom.** = Epistola paulină către romani, **Col.** = Epistola Sf. Pavel către coloseni, **I/II Cor.** = Epistola întâi/a doua către coloseni, **I Tim.** = Epistola întâi către Timotei, **I Petru** = Întâia Epistolă sobornicească a Sf. Petru, **I Ioan** = Prima Epistolă sobornicească a Sf. Ioan.

² *Mic dicționar enciclopedic*, București 1986, p. 1565.

³ *Credința ortodoxă*, Iași 1996, p. 414 (cu bibliografie).

⁴ Am discutat această temă în comunicarea *The Tetraevangelion and the Holy Gospel in Romanian. Adjusting and Explaining some Syntagms*, imprimată la Reșița, în *Analele Universității «Eftimie Murgu»*. Fascicola de științe social-umaniste, 1/2013, p. 46.

cu originalul elin⁵. Obişnuit, nu se spune „greşale” (Matei 6, 12), ci *greşeli*⁶. „Marea” (din titlul capitolului 8) este de fapt un *lac*⁷; de altfel, în originalul grec nu apare⁸. Totuşi, cu justeţe, în varianta românească – pentru claritatea frazei – s-a încorporat adaosul respectiv (Matei 8, 18). Cred, apoi, că explicaţia pentru „fraţii şi surorile” Domnului (Matei 13, 55-56) se cădea a fi inserată în primul rând în preluării, când se putea da şi o minimă bibliografie⁹. Referitor la femeia „cananeeancă” (Matei 15, 22), acel determinativ ar suna mai bine în româneşte ca şi *canaaneană/cananeană* sau *canaanită*¹⁰. O nouă rectificare; nu este lucru întemeiat să zicem: „din acele ţinuturi, ieşind striga, zicând...” (*ibid.*), ci *ieşind din acele ţinuturi, striga zicând*; a se vedea impresionantul comentariu hrisostomic, ce aşază în paralelă *ieşirea* lui Iisus şi *ieşirea* acelei femei: „Hristos a ieşit din hotarele Lui, iar femeia din hotarele ei; şi așa au putut să se întâlnească”¹¹.

La Matei 16, 25 „sufletul” are semnificaţia de *viaţă*¹². Alte îndreptări – în acelaşi sens - se cer făcute la: Matei 20, 28; Marcu 10, 45; Luca 9, 24; Ioan 10, 11 şi 13, 37. În privinţa fecioarelor „fără minte” (Matei 25, 2), personal aş trece *proaste*, precum a procedat şi traducătorul Noului Testament în latineşte: *fatuae*¹³, iar modificarea recentă „cumpăraţi pentru voi” (Matei 25, 9) o consider că nu are vreo raţiune. Se impune să rămână în vigoare traducerea mai veche, adică „vă cumpăraţi”, întrucât *vă* (de la *vouă*) este suficient pentru a înţelege că îndemnul respectiv priveşte direct pe fecioarele de care discutăm.

Trebuie să recunoaştem că slavonismele abundă nejustificat nu doar în cărţile de cult, ci şi în mai multe pasaje neotestamentare; la începutul sec. XIX, mitropolitul moldovean Veniamin Costachi a intenţionat să le scoată din cărţile Bisericii. Mă uit, spre pildă, la verbul *a propovădui* (p. 1246), folosit în aceeaşi pagină de trei ori, când putea fi substituit de două ori cu termenul de origine latină: *a predica*. După aceea, „mulţimea multă” (din Marcu 5, 21) trebuie a se corija, adoptându-se forma *mare mulţime* (opusul ei: *mică mulţime*).

„Ţinutul muntos” (Luca 1, 39 şi 65) constituie o traducere eronată; realmente, e vorba de aşezarea *Orini*¹⁴. Pe urmă, „tăierea împrejur” (titlul capitolului 2 din Luca) se cădea să aibă în paranteză sinonimul *circumcizie*. Mai mult, în rugăciunea Dreptului Simeon (Luca 2, 32), chiar dacă în textul elin avem *apokalypsis* (= descoperire), o logică elementară ne îndrumă să acceptăm „*luminarea neamurilor*” (care *de facto* erau păgâanii), cum vedem în formulările din Occident¹⁵,

⁵ *Mărturisirea de credinţă a Bisericii Ortodoxe – 1642* (trad. Al. Elian), Bucureşti 1981, p. 119; V. Muntean, *Miscellanea*, Sibiu 2017, pp. 107-108 (cu comentariu şi bibliografie).

⁶ *Mărturisirea de credinţă...*, p. 120.

⁷ *The Oxford Dictionary of Byzantium* (ed. Al. Kazhdan et alii), II, Oxford - New York, 1991, p. 818.

⁸ *Novum Testamentum Graece et Latine* (ed. E. Nestle, K. Aland), Londra 1969, p. 18.

⁹ Cele două articole apărute în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1961, pp. 271-296; nr. 5-6/1985, pp. 381-389. Să se vadă şi Ioan Mircea, *Dicţionar al Noului Testament*, Bucureşti 1984, pp. 169-172.

¹⁰ *Biblia lui Şerban*, ed. a 2-a, Bucureşti 1988, pp. 762 (*hananeiană*) şi 757 (Matei 10, 4: Simon *Cananitul*). Vezi şi *Dicţionar german-român*, Bucureşti 1966, p. 532.

¹¹ V. Mihoc, *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Sibiu 2001, p. 142 (cu bibliografie).

¹² Aristotel, *Despre suflet* (trad. N. I. Ştefănescu), Bucureşti 1969, p. 139, n. 11; *Noul Testament*² comentat de Bartolomeu Valeriu Anania, Bucureşti 1995, pp. 32, 173 etc.

¹³ *Novum Testamentum*, p. 68.

¹⁴ I. Mircea, *op. cit.*, pp. 348-349.

¹⁵ *Das Neue Testament*, Internationaler Gideonbund, Auflage 1987, p. 83; *Le Nouveau Testament*, *ibid.*, p. 68; *The New Testament*, *ibid.*, 1975, p. 50.

specialiștii de acolo corelând locuțiunea cu pricina de un stih din *Isaia* (42, 6): „...spre luminarea neamurilor”. Altminteri, această *luminare* am găsit-o și într-o Evanghelie de la noi, legată de praznicul Întâmpinării Domnului¹⁶.

Observ că *slavă* este o noțiune omniprezentă, de exemplu raportându-se la Israel (Luca 2, 32); este necesar a se introduce aici vocabula *cinste*, deoarece nu putem acorda aceeași *slavă* și lui Dumnezeu, și „poporului ales”. Am reținut această nuanță de la M. Luther care – în redarea scrierilor sacre în germană - s-a bazat pe traducerea latină din Noul Testament editat în 1516 cu text paralel (elin și latin) de către eminentul umanist și teolog Erasmus de Rotterdam. Pentru lauda Dumnezeirii (Matei 6, 13), Luther¹⁷ a folosit termenul *Herrlichkeit* (= preamărire, gloriificare), iar pentru onorarea Israelului (tot Luca 2, 32), alt termen, pe nume *Preis* însemnând *cinste/cinstire*.

În ceea ce privește „spița neamului” (din titlul capitolului 3, p. 1276), cele două cuvinte alăturate având același înțeles, s-ar putea schimba cu *genealogia* lui Iisus. Pe urmă, Ponțiu Pilat nu a fost „procurator” (Luca 3, 1), ci *prefect*¹⁸. În subsidiar, se abuzează de termenul „demoni” (Luca 4, 35 și 41 *et passim*), din moment ce se putea întrebuița și cuvântul de origine latină, anume *drac*, cum este în Biblia din 1688. Tălmăcirea locuțiunii grecești *komas kai agrous*, prin „sate și sătulețe” (Luca 9, 12), nu este exactă; în realitate, avem de a face cu *sate și țarini*. Astfel (am în vedere *țarini*) s-a echivalat *ap' agrou* din alt loc (Marcu 15, 21; p. 1268) prin expresia „din țarină”. „Iconomul necredincios”, sau infidel, din titlul cap. 16 de la *Luca* (p. 1299) e recomandabil a fi ortografiat ca *econom* sau *administrator*, iar „iconomia” (versetul 2 al aceluiași capitol), ori cu *economat*¹⁹, ori cu *administrație*.

Dacă s-a utilizat diateza reflexivă: *coboară-te* (Luca 19, 5), se cuvenea și în rest să se recurgă la aceeași diateză, nu la cea activă. Apoi, nu pur și simplu *stând* (Luca 19, 8) a dialogat același vameș Zaheu cu Mântuitorul, ci *stând* – sau *rămânând* – în picioare (în elină este *statheis*, de la *istemi*)²⁰. Putem renunța lesne la *preaslăvire* (Ioan 13, 31 și 32; 17, 1 și 4-5) pentru *preamărire* sau *mărire*, cuvânt de sorginte dacică²¹. Sintagma „*preamărire* o descoperim, de pildă, în Biblia de la 1688²², dar și într-o Evanghelie românească mai nouă²³.

În continuare, câteva remarci privitoare la „păruțu-s-a” (din Fapte 15, 28). În originalul grecesc e vorba de verbul *edoxen* (de la *dokeo* = a părea, a considera, a judeca bine, a dispune)²⁴. În textul paralel latin avem *visum est* (de la *videor*

¹⁶ *Sf. Evanghelie*, București 2001, p. 321.

¹⁷ *Das Neue Testament* (cit.), pp. 18 și 83.

¹⁸ Cf. *Originile creștinismului* (trad.), Iași 2002, p. 186; R. Feraru, C. Jinga, *Merele de aur. Antologie de documente scrise din epoca Noului Testament*, Timișoara 2001, p. 15.

¹⁹ Cum optează și V. Anania, *op. cit.*, p. 127.

²⁰ *Ibidem*, p. 132 (versatul comentator are o părere identică).

²¹ I. I. Russu, *Etnogeneza românilor*, București 1981, p. 344 sq.

²² Ed. citată, în pp. 820 (Ioan VIII, 50 și 54), 824 (XII, 23, 28, 42 și 44), 863 (Rom. XV, 6 și 7), 864 (Rom. 15, 9), 896 (I Tim. 3, 16), 912 (I Petru 1, 7), 914 (I Petru 4, 13), 931 (Apoc. 21, 11). Vezi și V. Anania, *op. cit.*, p. 181 (cap. 17, versetele 1, 4 și 5). Însuși Pr. acad. Niculae M. Popescu a adnotat la finele Molitfelnicului bogat (p. 630), pe care l-a diortosit și l-a publicat la București în 1937, că „a pus peste tot *Mărire* (= *doxa*) și numai în câteva locuri *Slavă*”, justificând această intervenție prin faptul „că în molitfelnicile din veacul al 18-lea se zicea *Mărire* și nu *Slavă*”. De asemenea, în Liturghierul din anul 1950 s-a înlocuit pretutindeni termenul *slavă* cu cel de *mărire*; să ne gândim că țara noastră traversa atunci o anumită epocă.

²³ *Sf. Evanghelie*, București 1991, p. 45.

²⁴ *Novum Testamentum...*, pp. 346-347.

= a i se părea potrivit, a crede că e mai bine). La fel, în Fapte (15, 22) întâlnim termenul elin *edoxen*, dar tradus astfel: *au hotărît*, şintagmă ce se repetă în stihul 25 (aceiaşi capitol), unde *edoxen* e tâlcuit identic. În consecinţă, în ediţia a doua a Noului Testament, regretatul mitropolit Bartolomeu Anania fiind de acord cu precizarea mea, a scris cum era firesc: „pentru că Duhul Sfânt şi noi *am hotărît*...”²⁵

„Întrebuinţarea folositoare” (din *Rom.*, titlul cap. 12) nu este o structură fericită, fiindcă *a întrebuinţa* = *a folosi*. Alt titlu (al cap. 13), cu denumirea „Să ne supunem stăpânilor”, trebuie întregit cu precizarea: „din conştiinţă”. La fel, *eresul nazarinenilor*²⁶ merita a fi lămurit în Introducerea din p. 1390.

Este o traducere incorectă în scrisoarea paulină numită I Cor. 1, 20: nu „cercetătorul”, ci *disputătorul*²⁷. În capitolul 13 (p. 1422) vom renunţa la „dragoste” pentru *iubire*, conceptul din urmă având un semantism mai profund. Ştim că „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 8 şi 16), iar regretatul şi renumitul dogmatist Dumitru Stăniloae a elaborat un cuprinzător studiu intitulat tocmai *Dumnezeu este iubire*, studiu tradus şi în franceză²⁸. După aceea, expresia „toate în toţi” (din I Cor. 15, 28) se poate emenda astfel: „totul în toate”, precum a cugetat şi Sf. Grigorie Teologul („pe deplin în toate”)²⁹. Nu mai puţin, „tovărăşiile” (I Cor. 15, 33) le-aş eluda pentru însofiri. În alt loc e necesară o completare, între paranteze drepte, după verbul *voi umbla* (din II Cor. 6, 16): *printre ei*, potrivit textului netrunchiat din Levitic 26, 12 (p. 161). După toate probabilităţile, *felonul* din II Tim. 4, 13, este o uzuală manta³⁰. Nu sunt de acord nici cu construcţia lingvistică de tipul: „Omul cel nou trebuie să se îmbrace [sublinierea mea] cu viaţa cea nouă” (titlul cap. 3 din Col., p. 1467); aş reformula: *Omul nou trebuie mereu să-şi înnoiască viaţa*.

În mod exagerat se apelează la slavonismul *sobornicesc* (şi la Crez, unde ar trebui să se scrie şi să se rostească Biserica *ortodoxă*, nu *sobornicească*)³¹. În p. 1510, acele epistole *soborniceşti*, „având şi caracterul unor scrisori enciclice”, fără dificultate puteau fi calificate fie *enciclice*, fie *generale*. Ar fi fost util să se fi notat pe scurt, în Introducerea din p. 1511, ce este *Comma Johanneum* (I Ioan 5, 7)³². În ceea ce priveşte *Apocalipsa*, măcar două trimiteri din literatura de specialitate se puteau oferi în preliminarii (în p. 1535), privind mult dezbatutul număr al Antihristului, 666 (Apoc. 13, 18)³³.

Sper ca *marginalia* de mai sus să ajute la perfecţionarea variantei româneşti a Noului Testament.

²⁵ Cu gentileţe, mi-a mulţumit şi epistolar, şi într-o notă specială (*op. cit.*, p. IX). Asupra subiectului prezent am stăruit, din nou, în *Spiritualitate bizantină şi românească*, Timişoara 2004, pp. 132-133.

²⁶ Detalii de interes se află în *Originile creştinismului* (*cit.*), p. 242: „De-a lungul secolului al II-lea, aceşti descendenţi ai primilor ucenici ai lui Iisus din Nazaret s-au zbatut între două pietre de încercare: să rămână în iudaism sau să rupă cu iudaismul; să se despartă, din punct de vedere al credinţelor, de fraţii lor iudei necreştini sau să se desprindă, din punct de vedere al practicilor, de fraţii lor păgâni”.

²⁷ V. Florescu, *Conceptul de literatură veche*, Bucureşti 1968, p. 92; V. Muntean, *Comentarii istorice, teologice şi lingvistice*, Sibiu 2019, p. 25, n. 93.

²⁸ Traducerea s-a realizat de un fost coleg de-al meu, Daniel Neeser, şi s-a publicat la Geneva în anul 1980 (122 pag.).

²⁹ A. Meredith, *Capadocienii* (trad.), Bucureşti 1995, p. 241; vezi şi V. Anania, *op. cit.*, p. 297 (stihul 28).

³⁰ „După cei mai autorizaţi interpreţi ai Sf. Scripturi” – remarcă reputatul liturgist Ene Branişte, în *Liturgica generală*, Bucureşti 1985, p. 512. Opinia lui I. Mircea (*op. cit.*, p. 156) diferă.

³¹ V. Muntean, *Miscellanea*, p. 115 (cu argumentare).

³² Destule amănunte oferă Wikipedia (febr. 2020).

³³ I. Mircea, *op. cit.*, pp. 28-29; C. Daniel, *Orientalia mirabilia*, Bucureşti 1976, pp. 192-210.